

FOREDRAG I OSLO MILITÆRE SAMFUND

14. januar 2002

ved

Per Sefland

Sjef for Politiets sikkerhetstjeneste

NYE TRUSLER I DET 21. ÅRHUNDRE

Mine damer og herrer!

La meg først få ønske dere alle et riktig godt nytt år!

"Nye trusler i det 21. århundre" er ikke et lystig tema å starte det nye året med, men det er et tema som engasjerer mange og som angår oss alle. Det er derfor viktig at temaet også blir gjort til gjenstand for en bred og kontinuerlig offentlig debatt. Som sjef for Politiets sikkerhetstjeneste ønsker jeg å bidra til denne debatten, og jeg er derfor svært glad for å få anledning til å komme hit i kveld.

Innledning - Fra POT til PST

Når det gjelder endringen av min tittel, fra overvåkingssjef til sjef for Politiets sikkerhetstjeneste, så har vel de fleste fått med seg at POT nå ikke lenger eksisterer. Det er ikke bare et symbolsk navneskifte, det representerer en grunnleggende organisatorisk endring av tjenesten, både sentralt og lokalt. Den formelle bakgrunnen ligger i endringene i politiloven som ble vedtatt 15. juni i fjor og som trådte i kraft 1. januar i år. Dette betyr at Politiets sikkerhetstjeneste nå er forankret i lov, og med klare og lovpålagte oppgaver. Dette til forskjell fra POT, som kun var regulert gjennom en kongelig resolusjon.

Av de viktigste endringene i overgangen fra POT til PST kan jeg nevne at det nå bare er to nivå i den landsdekkende organiseringen av tjenesten. De syv tidligere regionsentralene er borte, og utover i landet er det de nye politidistriktene som har ansvar for å utføre PST-oppgaver, under ledelse av tjenestens sentrale enhet her i Oslo.

Den tidligere Overvåkingssentralen, som nå heter Den sentrale enhet (DSE), vil også bli omorganisert. Dette vil skje i løpet av våren, og vil resultere i en helt ny organisasjonsstruktur. Hensikten er å få en organisasjon som har en bedre evne til strategisk planlegging, fleksibel gjennomføring, og som unngår overlappende virksomheter og til dels uklare ansvarslinjer. Vi har lenge innsett at den organisasjonen vi hadde ikke var optimal. Men som mange av dere med tilknytning til Forsvaret kjenner til, så tar det tid å omsette planer i handling når det er snakk om omorganiseringer og restruktureringer.

Etter en lang prosess er nå planene for omorganisering av Den sentrale enhet på plass, og jeg ser nå fram til at det nye PST i løpet av kort tid finner sin form. Denne prosessen stiller naturligvis store krav til personellet, og særlig til ledere på alle nivåer. Men jeg er sikker på at vi vil lykkes godt med dette arbeidet. Den nye Politiets sikkerhetstjeneste som vil framstå i løpet av 2002 vil etter min mening bli langt bedre i stand til å møte de trusler og utfordringer som vi vil stå overfor i tiden framover.

La meg så gå over på det som er temaet for mitt foredrag, nemlig *nye trusler i det 21. århundre*.

Innledende bemerkninger om trusselbildet

Det mest sentrale begrepet i dette foredraget er "trussel". Selv om de fleste har en intuitiv forståelse av hva begrepet omhandler er det likevel et diffust og meget ladet begrep. Vi har ikke et avklart og entydig begrepsapparat når vi snakker om trusler eller trusselnivå.

Det er ikke mange som i dag vil si at det eksisterer en trussel mot Norge i militær forstand. Men selv om det ikke eksisterer noen trussel mot rikets sikkerhet i tradisjonell forstand, det vil si mot statens territoriale sikkerhet i form av invasjon eller krig på norsk territorium, så er det ganske åpenbart at også Norge, norske interesser og norske borgere *kan* rammes på ulike måter. Ulovlig etterretning, spredning av masseødeleggelsesvåpen, politisk motivert vold, terrorisme og støtte til terrorgrupper er utfordringer som vi må være forberedt på å kunne møte i framtiden. Derfor er det viktig at vi arbeider for å *forebygge* trusler, og at vi har en oppdatert og fungerende politi- og samfunnsberedskap hvis noe skulle skje.

Det kan nok også for mange synes noe virkelighetsfjernt å snakke om trusler mot Norge i 2002. Vi lever i et stabilt demokratisk samfunn, uten alvorlige konflikter, verken internt eller med våre naboland. Europa er stort sett preget av en økende grad av integrasjon, og et fravær av interstatlige konflikter. Krig og terror pågår riktignok andre steder i verden, også i Europa, men det er noe vi nordmenn kun ser på fjernsyn.

Men følelsen av å være på betryggende geografisk avstand fra alle konflikter ble for mange svekket den 11. september i fjor. Direktesendt på CNN kunne vi se hvordan supermakten USA ble rammet, der 3.000 uskyldige mennesker døde i New York, Washington og i Pennsylvania. Dette var ikke et angrep som var varslet eller forventet, ingen visste hvem angriperen var, eller hva som var motivet. I hvert eneste land verden over kunne man følge dramaet, og svært mange mennesker ble engstelige for hva som var i ferd med å skje.

I tiden etter 11. september mottok Politiets sikkerhetstjeneste meldinger om en rekke trusler. Det dreide seg om trusler som enten var rettet mot konkrete institusjoner eller mot bestemte personer, eller mer diffuse trusler om at noe "veldig ille" vil inntreffe på en bestemt dato, i Oslo eller i andre europeiske byer. Brev med uidentifisert hvitt pulver viste seg etter hvert å være harmløse, noen var åpenbart ment som en spøk, men frykten for å være smittet av miltbrann førte til en meget ubehagelig situasjon for mange personer. Et kjent tilfelle er trusselen om sprengning i regjeringskvartalet den 13. september 2001. Etterforskningssamarbeid med annet land førte til pågripelse og tilståelse fra en utflyttet nordmann. Saken er pådømt.

Framsetting av trusler, gjerne i forbindelse med spesielle krisesituasjoner, er ingen ny situasjon for PST. Som regel er det mentalt forstyrrede personer som står bak, og det er gjerne deres egen angst som slår ut i slike trusler. Det er også en del folk som i beruset tilstand gjør dumheter de senere angrep på.

Vi må likevel ta alle trusler alvorlig, og noen krever etterforskning, både nasjonalt og gjennom andre samarbeidende tjenester. Omfanget av trusler etter 11. september tok derfor både mye tid og ressurser, i tillegg til den generelle etterforskningen som ble gjennomført i forbindelse med terrorangrepene.

PST har fått en rekke tips og henvendelser, som resultat av at tjenesten opprettet en tipstelefon like i etterkant av aksjonene i USA. Der har vi til nå fått inn om lag 700 tips og henvendelser av ulike slag.

Denne responsen har vært langt større enn det vi forventet, og det viser at folk er opptatt av terrorhendelsene, og at mange er blitt mer årvåkne. Men det viser også en annen og mindre hyggelig side, at mange mennesker nå går rundt og er engstelige for hva som kan skje i framtiden.

Frykt er nettopp terroristenes fremste våpen. Derfor ønsker de også medieomtale og oppmerksomhet omkring sine handlinger. Vi er sårbare, samfunnet er sårbart, og stilt overfor trusler om terror er det ikke til å undres at folk blir redde. Derfor ønsker jeg også å understreke at det er myndighetenes ansvar å *ikke bidra til å skape unødig og overdreven frykt*.

Folks oppfattelse av trusselbildet kan til en viss grad sammenliknes med aksjemarkedet og det psykologiske spillet når aksjekursene går opp og ned, uten tilsynelatende endringer i de reelle verdier som ligger bak. "Trusselindeksen" endrer seg når rykter og ubekreftede meldinger blir satt ut, og deretter dementert, og ofte kan det være vanskelig å vite hva man skal tro på.

Medias betydning og innflytelse i slike situasjoner er selvsagt viktig fordi dette er de informasjonskanalene folk flest bygger sine oppfatninger på. I tillegg til aviser og fjernsyn kan man via Internett nærmest følge utviklingen fra time til time og hele døgnet. I tillegg til å beskrive hva som skjer er selvsagt medias rolle også viktig når det gjelder å sile og vinkle informasjon. Hva vi ikke ser og hører er ofte like viktig som hva som blir formidlet. Jeg tenker da blant annet på diskusjonen om hvorvidt Osama bin Ladens uttalelser i diverse videoklipp burde vises i USA. Her vil det være flere og ulike hensyn å ta, og det er vanskelig å gi generelle svar på hva som bør offentliggjøres.

For norske myndigheter vil det i enkelte situasjoner være viktig å kunne informere opinionen gjennom media. Og i en flom av informasjon fra en rekke aktører er derfor etterrettelighet i media i deres informasjonsformidling meget viktig. Så langt har jeg ikke noe å utsette på norske medier i denne sammenheng.

Jeg har også registrert at en rekke andre aktører i Norge har entret banen etter 11. september, og mange ønsker tydelig å være med å bidra til å bekjempe terrorisme. Det er prisverdig, og det er helt nødvendig at alle relevante institusjoner med ansvar for terrorbekjempelse samarbeider. Men man må unngå en situasjon der så å si alle offentlige instanser skal drive sitt eget kontra-terrorarbeid, og skal komme med egne trusselvurderinger. Da blir det fort uklare ansvarlinjer og sprikende uttalelser. Det er fortsatt slik at det er Politiets sikkerhetstjeneste som har hovedansvaret for terrorbekjempelse i Norge.

Nå, mer enn fire måneder etter angrepene i USA har nok den akutte frykten for terrorangrep avtatt for de fleste. 11. september 2001 har imidlertid satt sine spor, og vil fortsatt prege hverdagen for mange, også her i landet. Først og fremst for oss som arbeider med forebyggende sikkerhet til daglig. Men også for svært mange andre har internasjonal terrorisme blitt et begrep som man forholder seg til på en annen måte enn tidligere.

Internasjonale forhold

Det internasjonale samarbeidet mellom de sivile sikkerhetstjenestene har allerede blitt utvidet, og vil trolig bli ytterligere forsterket i tiden framover. Samtlige tjenester vil måtte legge større vekt på å bekjempe internasjonal terrorisme, og dette problemet kan ikke de enkelte statene løse på egenhånd.

Også supermakten USA har innsett at egen nasjonal sikkerhet kun kan oppnås gjennom et nært samarbeid med andre land. Som en del av det internasjonale samarbeidet er kontraterrorlovgivningen i de enkelte land i ferd med å bli harmonisert. I alle land ser vi også at ressursene til sikkerhetstjenestene nå øker.

Når det gjelder vårt naboland Russland er det klart at både Russland og NATO har en felles generell interesse i å bekjempe internasjonal terrorisme. Etter angrepene mot USA 11. september og den påfølgende operasjonen i Afghanistan, har det utviklet seg et tilsynelatende meget godt forhold mellom Russland og USA. Dette har fått positive følger også for Russlands forhold til de øvrige NATO-landene. Dette er etter mitt syn en meget positiv utvikling, også for Norge.

Vanligvis kommenterer vi ikke hvilke land vi samarbeider med, men la meg gjøre ett unntak. I februar i fjor besøkte jeg for første gang den føderale russiske sikkerhetstjenesten FSB. Dette var i første rekke et uttrykk for det generelt bedre sikkerhetspolitiske forholdet mellom Norge og Russland, men det viste også at det eksisterer muligheter for et visst samarbeid mellom PST og FSB på enkelte saksområder. Hvordan dette vil kunne utvikle seg framover er foreløpig ikke klart, men de formelle kontaktene er nå etablert.

Man skal samtidig være klar over at forholdet mellom USA/Vesten på den ene siden og Russland på den andre, fortsatt vil være dynamisk. Det finnes motkrefter, ikke minst i Russlands mange maktsirkler, mot et for nært samarbeid med USA og NATO. USAs oppsigelse av ABM-avtalen, utviklingen av et nasjonalt missilforsvar og en videre utvidelse av NATO, er forhold som på sikt kan bidra til å bremse samarbeidet.

Samtidig vil forhold som konflikten i Tsjetsjenia og utsikter til et bedre økonomisk og politisk samarbeid med USA tale for en fortsatt positiv holdning fra russisk side.

Fra norsk side vil vi alltid måtte forholde oss til Russland ut fra de naturgitte omstendigheter som preger vårt asymmetriske naboforhold. Det er potensiale for både samarbeid og konflikt, ikke minst når det gjelder utnyttelse av naturressurser og håndtering av miljømessige problemer. Russland vil alltid ivareta sine egne nasjonale interesser på den måten det ansees mest hensiktsmessig, og vi bør selvsagt gjøre det samme.

Når det gjelder den øvrige eksisterende koalisjonen mot internasjonal terrorisme så er det lite trolig at den vil bli varig eller legge grunnlag for et generelt utvidet samarbeid mellom de mange ulike statene. Årsaken er rett og slett et manglende felles fiendebilde på sikt, og mange sprikende og til dels motstridende nasjonale interesser.

Ulike aspekt ved internasjonal terrorisme slik den framstår i dag

Internasjonal terrorisme er ikke noe nytt fenomen, men innholdet i dette svært mye brukte og svært ladede begrepet har blitt endret etter angrepene i USA. Det er flere årsaker til dette, og de viktigste er etter mitt syn følgende:

Terrorister har vist at de ved hjelp av konvensjonelle midler kan være i stand til å *drepe et stort antall mennesker* og forårsake enorme ødeleggelser. Kapring av fly har vært en mye anvendt metode av terrorgrupper, men angrepene i USA overgår alt vi tidligere har sett utført av terrorister.

Terroraksjoner ved bruk av *selvmordsaksjonister* er så å si umulig å beskytte seg mot. Slike aktører har ingen moralske skrupler.

Terrorens mål og midler er blitt mer *internasjonal*. Bin Laden har manet til en global religionskrig, og oppfordret til å angripe USA og alle stater som støtter USA. Al-Qaida har bygget opp et internasjonalt nettverk av autonome terrorceller, bemannet med personer som er trent opp til å gjennomføre terroraksjoner. Disse cellene er trolig i stand til å gjennomføre framtidige aksjoner uten en sentral ledelse. Så selv om al-Qaidas lederskap i Afghanistan har blitt nøytralisert, innebærer ikke dette at faren for nye terrorangrep er borte.

Også de land som ikke selv opplever terrorisme eller som føler seg som delaktig i konflikter vil kunne berøres. Dette skjer gjennom den utstrakte *sammenveving av en tilnærmet global finansiering av terrororganisasjoner og en global organisert kriminalitet*. Ved hjelp av stadig mer avanserte informasjons- og kommunikasjonsmidler kan terrororganisasjoner planlegge og operere globalt. Finansiering skjer både ved kriminell virksomhet, hvitvasking av penger, innsamling av penger til tilsynelatende humanitære formål og gjennom tradisjonell næringsvirksomhet.

Terroristene er i stand til å *planlegge langsiktig*, etter alt å dømme over flere år. De har tiden på sin side, de velger selv når og hvor de vil slå til.

Det er sannsynlig at bruk av *kjemiske eller biologiske våpen* kan bli brukt i framtidige terrorangrep. Oppskrifter på hvordan man lager slike våpen finnes på Internett, og brukes de lokalt trengs det heller ikke sofistikerte leveringsmiddel. Bruk av slike våpen vil ha en stor psykologisk effekt, men det er mindre sannsynlig at de kan bli brukt på en slik måte at det forårsaker massedød.

Det er mindre sannsynlig at terrorgrupper i dag har kapasitet til å utvikle og bruke kjernevåpen eller radiologiske våpen, men heller ikke denne muligheten kan totalt utelukkes.

Den sikkerhetspolitiske situasjonen vil forbli ustabil og uforutsigbar, og i lang tid preget av kampen mot internasjonal terrorisme. Dette vil også påvirke det bilaterale og multilaterale sikkerhetspolitiske samarbeidet i lang tid framover.

Nye terroraksjoner må forventes. Amerikanske myndigheter har gått ut flere ganger etter 11. september og varslet om at man fryktet et nært forestående angrep.

Så langt har ikke dette skjedd. Men personen som forsøkte å antenne sprengstoff om bord i American Airlines flight 63 på vei fra Paris til Miami før jul, var sannsynligvis svært nær ved å lykkes.

Konsekvenser for Norge

Hva er så konsekvensene for Norge? Er terrorisme noe som også kan ramme oss? Så langt har Norge vært forskånet for omfattende terrorhendelser. Er det slik at vi er så små og ubetydelige at dette fortsatt ikke angår oss? Basert på historien hadde det vært fristende å svare ja, men det kan vi ikke.

Angrepene i USA 11. september ble fulgt opp av trusler fra Osama bin Laden om nye angrep mot nærmest en hver stat. For selv om USA fortsatt synes å være det primære målet er også alle stater som støtter USA et potensielt mål.

Norske myndigheter støtter USA. Vi er engasjert gjennom NATO, vi deltar med ulike militære enheter i operasjonene i Afghanistan. Både diplomatisk og militært har vi dermed gitt en meget klar, og etter min mening helt riktig støtte til USA og den internasjonale kampen mot Osama bin Laden, og mot terrorisme generelt.

Vi støtter også en annen fiende av Osama bin Laden, nemlig FN. Norge har for tiden plass i FNs Sikkerhetsråd, og Den Norske Nobelkomite har gitt Nobels fredspris til FN. Uten å overdrive vår betydning på noen måte så er vi fortsatt engasjert i Midtøsten, på Balkan, endog gjennom fredssamtaler på Sri Lanka. Norge gjør seg også internasjonalt bemerket på et annet viktig felt, nemlig som eksportør av energi, det vil si olje og gass. Dette kan gjøre oss til et mål for dem som vil ramme Norge økonomisk, men kanskje langt viktigere, for dem som vil ramme mottakerne av norsk olje og gass. Vi er viktige fordi vi leverer en strategisk viktig råvare. Dette kan gjøre Norge til et terrormål selv om vi ikke direkte er part i en konflikt.

En helt annen problemstilling er at også Norge indirekte kan bli rammet av terrorisme mot andre stater. Dette vil være tilfelle hvis for eksempel et lands kjernekraftverk skulle bli rammet av en terroraksjon. Men også transporter av kjernefysisk avfall eller annet miljøavfall representerer både sikkerhetsmessige utfordringer i seg selv, og kan i verste fall være potensielle terrormål.

Så selv om Norge er et lite og på mange måter ubetydelig land, så er vi likevel synlige på flere områder. Vi kan derfor ikke *utelukke* at også Norge kan bli et terrormål. Vi kan heller ikke utelukke at norske interesser i utlandet kan bli rammet. Og, like viktig i denne sammenheng, vi har også et ansvar for å beskytte andre lands interesser, inkludert deres borgere, som oppholder seg her i landet.

Hva gjør vi i Norge for å forhindre terrorisme?

Etter 11. september har PST hatt et nært samarbeid med andre nasjonale myndigheter og med etterretnings- og sikkerhetstjenester i andre land. Dette har i første rekke vært knyttet til den umiddelbare etterforskningen av aksjonene i USA, og deretter arbeidet med å avdekke finansiering av og annen støtte til ulike terrorgrupper.

Norge har også som kjent sluttet seg til de resolusjoner som FN har vedtatt når det gjelder forbud mot støtte til, og finansiering av, terrorgrupper. Dette gjelder i første rekke Sikkerhetsrådsresolusjon 1373, vedtatt 28. september 2001. I tillegg til å fordømme terroraksjonene i USA spesielt, og terror generelt, er denne resolusjonen viktig av tre ulike årsaker;

For det første forbyr resolusjonen finansiering av, og all annen støtte til, terrororganisasjoner, direkte eller indirekte. I tillegg til å kriminalisere all slik støtte, har Sikkerhetsrådet også pålagt nasjonene å fryse alle finansielle og økonomiske ressurser for personer eller grupper som kan tenkes å utføre terror eller som støtter slike grupper. For å sikre dette pålegger resolusjonen at nasjonene skal lovregulere dette gjennom å sikre at:

”...such terrorist acts are established as serious criminal offences in domestic laws and regulations and that the punishment duly reflects the seriousness of such terrorist acts”.

Justisdepartementet er nå i ferd med å følge opp dette arbeidet med en rekke forslag til lovtiltak mot terrorisme. Dette er en oppfølging av både FNs konvensjon av 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme (terrorfinansieringskonvensjonen) og av FNs Sikkerhetsråds resolusjon 1373. Lovforslagene er nå sendt ut på høring, og vil, når de blir vedtatt, erstatte den provisoriske anordningen som regjeringen innførte rett etter terrorangrepet og før det nye Stortinget trådte sammen.

En oppfølging av resolusjon 1373 på dette punktet, det vil i praksis si håndhevelse av nye lovbestemmelser, vil bli både omfattende og ressurskrevende. Som jeg tidligere har nevnt skjer finansiering av terrorgrupper på mange forskjellige måter og gjennom en rekke ulike kanaler. Mange av finansieringskanalene som blir benyttet må karakteriseres som lite egnet for bokettersyn. For å avdekke slik ulovlig finansiering og pengeoverføring er det helt nødvendig å få til et godt samarbeid mellom alle nasjonale kontrollinstanser og med utenlandske samarbeidende tjenester.

En annen viktig konsekvens av resolusjon 1373 er at den pålegger nasjonene å forhindre at terrorister skal kunne reise mellom land eller oppholde seg i land illegalt. Resolusjonen henstiller nasjonene om å ta alle nødvendige skritt for å hindre at terrorister kan skjule seg som asylsøkere eller flyktninger.

Vi har derfor påtatt oss klare forpliktelser når det gjelder å holde kontroll med hvem vi slipper inn i landet. Dessverre er det slik at når det gjelder kontroll med tilstrømmingen av asylsøkere og flyktninger er det fortsatt problemer. Tall fra Utlendingsdirektoratet viser at det i 2001 kom om lag 13.000 asylsøkere til Norge, og en meget stor andel av disse var uten dokumenterbar og kontrollerbar identitet. Dette gjør det meget vanskelig å skille de reelle asylsøkere fra andre, for eksempel økonomiske flyktninger. Denne situasjonen er betenkelig ut fra flere årsaker:

For det første vanskeliggjør det arbeidet med å gi reelle flyktninger og asylsøkere den beskyttelse de ut fra internasjonale rettsregler har krav på.

For det andre bidrar den manglende/usikre kontrollen med identitet, og den påfølgende lange saksbehandlingstiden, til at personer som er etterlyst i eller utvist fra andre land, eller som har hatt opphold under falsk identitet i andre land, kan få opphold i Norge. Erfaringene viser at mange involverer seg i kriminalitet.

For det tredje kan usikkerhet vedrørende søkerens identitet føre til unødig mistenkeliggjøring og polarisering.

Det fjerde, og mest alvorlige med dagens situasjon, er at personer som kommer til Norge under falsk identitet og som påberoper seg asyl eller flyktningstatus i realiteten kan være terrorister, som dermed kan bruke Norge som et fristed å operere ut fra.

Det er selvsagt viktig at norske myndigheter forhindrer at dette skjer, både ut fra våre egne nasjonale interesser og ut fra våre internasjonale forpliktelser. Her har vi altså en viktig utfordring å gripe fatt i, og regjeringen har nå satt inn økte ressurser for å effektivisere de prosesser som knytter seg til behandling av asylsøknader.

Vi har også grunn til å tro at ulike terrorgrupper mottar økonomisk og annen støtte fra personer bosatt i Norge. Støtten antas i hovedsak å komme fra pengeinnsamlinger som skjer både gjennom frivillige gaver og gjennom at personer gir penger etter å ha blitt utsatt for ulike former for press. Det er videre sannsynlig at det også blir sendt penger som kommer fra ulike typer næringsvirksomhet og hvitvasking av penger fra kriminell virksomhet. Det er nesten umulig å undersøke og senere bevise om penger som blir innsamlet i Norge til humanitære formål i et annet land faktisk blir brukt slik de er ment, eller om pengene som blir sendt ut av landet finansierer terrorgrupper.

La meg også legge til at gjennom resolusjon 1373 besluttet Sikkerhetsrådet også å opprette en egen komite for å kontrollere i hvilken grad nasjonene følger opp resolusjonen.

Det er derfor viktig at det legale grunnlaget er på plass, slik at målene i resolusjonen kan følges opp. Men det avgjørende for Norges del blir at både PST, Økokrim og det øvrige politiet får de nødvendige ressurser og metoder slik at resolusjonen, og dermed også de nye norske lovbestemmelsene, kan håndheves i praksis. Nærmere samarbeid mellom politi og andre offentlige institusjoner, som for eksempel UDI, er av avgjørende betydning.

Andre dimensjoner i det totale trusselbildet

La meg så gå over til å si litt om *andre dimensjoner* i trusselbildet. Selv om terrortrusselen er den altoverskyggende i dag har jeg lyst til å si følgende: Man må ikke fokusere ensidig på de såkalte "nye" truslene, og på den måten skape et inntrykk av at det ikke finnes andre trusler.

Jeg finner det nødvendig å minne om at det også eksisterer trusler mot vår nasjonale sikkerhet og mot norske interesser som ikke kan knyttes til terrorisme. Som mange av dere som sitter i salen nok er klar over, så foregår det fortsatt en utstrakt etterretning i Norge, og mot norske interesser. Etterretning er derfor fortsatt en meget aktuell og høyst reell trussel mot våre vitale nasjonale interesser, og en av PSTs sentrale oppgaver er å forebygge og etterforske ulovlig etterretning. For den som trodde noe annet, spionasjen forsvant ikke med avslutningen av den kalde krigen. Og, jeg vil få understreke, denne interessen for norske forhold kommer i fra flere land. Dette bør selvsagt ikke overraske noen. Etterretning er, som dere alle vet, et helt naturlig fenomen, historisk forankret til nasjonalstaten og dens viktigste oppgave, nemlig å overleve som selvstendig stat. Og til tross for en meget omfattende integrasjon og et stadig tettere samarbeid, alle stater har fortsatt behov for etterretning, og dette ser fortsatt ut til å forbli først og fremst en nasjonal oppgave.

Etterretningsvirksomheten mot Norge er ikke i samme grad som før knyttet til militære forhold, men likevel kan skadepotensialet være stort. Virksomheten spenner over et vidt felt, og i utgangspunktet omfatter den det meste som faller inn under norsk politikk. Videre ser vi at energisektoren er meget interessant. Det samme er maritim ressursforvaltning, miljøvernsspørsmål, ulike former for teknologiutvikling, og sikkerhets- og forsvarsrelaterte spørsmål, ofte knytte til IKT. Forskningsinstitusjoner og bedrifter med teknologisk spisskompetanse er også ettertraktede mål.

Når det gjelder ulovlig etterretning som en sikkerhetsutfordring føler jeg nok dessverre at den allmenne bevisstheten om omfanget og skadepotensialet ikke er så god som den burde være. Dette gjelder både i offentlig forvaltning og i næringslivet.

Årsakene til dette er mange. Hovedårsaken ligger i at etterretningsvirksomhet er i sin natur noe som skjer i det skjulte. Mens terroristen er avhengig av å få medieomtale for å oppnå sine mål og spre frykt, er etterretningsoffiserer og agenter avhengig av at ingen ser eller merker hva som foregår. Samtidig er det ikke til å legge skjul på at vi ofte er godtroende eller rett og slett naive. Vi tror ikke at slik skjer, derfor er vi heller ikke sensitive overfor den adferd som burde vekke vår mistenksomhet. Imøtekommenhet og åpenhet er gode egenskaper, men det kan misbrukes. Ulovlig etterretning kan også foregå uten at noen merker det eller uten at det etterlater synlige spor, for eksempel gjennom ulike former for datainnbrudd (hacking).

Fatter noen mistanke, eller det blir oppdaget forsøk på ulovlig etterretning, så er det heller ikke alltid at den som har blitt utsatt for ulovlig etterretning ønsker å gå videre med det. Det kan medføre offentlig omtale som man frykter kan bli skadelig, både for de personer og institusjoner som er involvert. Dette gjelder så vel offentlige organ som private foretak. I verste fall skjer den ulovlige etterretningen gjennom en utro tjener, og da er det som oftest enda vanskeligere å oppdage.

Politisk ekstremisme

Rettssaken etter Holmlia-drapet minner oss om at det også eksisterer en trussel om politisk motivert vold med utspring i nasjonale forhold. Den kan rette seg mot enkelte grupper av innvandrere eller andre minoriteter, mot myndighetspersoner, mot politikere eller mot personer i det anti-rasistiske miljøet. Det høyreekstreme miljøet i Norge er relativt lite, for tiden om lag 130 aktive personer. Over tid foregår det endringer både i form av en viss rekruttering og en avskalling. PST har rimelig god kunnskap om hva som skjer i disse miljøene, og det har blitt lagt særlig vekt på å hindre rekruttering.

Det har blitt gjennomført flere vellykkede forebyggende saker, i enkelte tilfeller i samarbeid med andre offentlige etater. I slike saker, med ungdommer helt ned i 13-14 års alderen er det særlig viktig å drive forebyggende arbeid. Dette krever samarbeid med det ordinære politiet, med barnevernet, med andre sosial- og helsemyndigheter, med skolen, med kommunale etater og med foresatte.

Selv om det høyreekstreme miljøet i dag er relativt lite finnes det flere personer som har både kapasitet og intensjon til å gjennomføre voldelige aksjoner hvis og når forholdene ligger til rette. Det store antallet kriminelle personer i dette miljøet er bekymringsfullt, og krever ekstra årvåkenhet fra politiets side. Det er også en viss fare for at økt fokus på islamisme i forbindelse med terrorbekjempelse kan gi ny grobunn for økt fremmedfrykt, noe de høyreekstreme kan tenkes å ville utnytte. Og i den grad dette skjer må vi forvente en økt aktivitet fra antirasistiske miljøer, som også har elementer av voldelig karakter. En slik vond sirkel må forhindres. Også av denne grunn er det viktig at alle innvandrermiljøer blir integrert i det norske samfunnet.

Hvordan vil PST løse sine utfordringer?

PST er først og fremst en forebyggende sikkerhetstjeneste. PST er også en hemmelig tjeneste. Derfor vil mesteparten av vårt arbeid forbli ukjent for offentligheten. Det er som regel først når noe har fått negativ fokusering at det kommer i offentlighetens søkelys. Da vil det ofte være fristende å gå ut med informasjon også fra vår side, men der har tjenesten tradisjonelt vært meget disiplinert tilbakeholden.

Det andre jeg vil nevne er at vårt arbeid i sin natur er langsiktig. Skal vi være i stand til å se indikasjoner på en trussel må vi vite hva vi skal se etter, og ha de rette sensorene. Uten å gå inn på hvilke metoder vi benytter, går jeg ut fra at forsamlingen forstår at vi blant annet er helt avhengige av informasjon fra kilder, og det er ikke noe man skaffer over natten.

Godt arbeid i Politiets sikkerhetstjeneste krever spesialisert utdanning, opplæring og erfaring. De fagfeltene vi skal beherske blir stadig mer krevende. Dette krever igjen en tilsvarende langsiktig oppbygging av kompetanse, informasjonsbaser og analysekapasitet.

Når det gjelder de formelle rammebetingelsene, nevnte jeg innledningsvis at PSTs oppgaver nå er fastsatt i politiloven. I tillegg er det igangsatt flere initiativ fra Justisdepartementet som vil påvirke PSTs øvrige rammebetingelser.

Jeg vil nevne de tre viktigste initiativene:

Et nytt Metodeutvalg skal foreta en gjennomgang av hvilke metoder politiet kan få adgang til å benytte i forebyggende virksomhet generelt. Arbeidet er av særlig viktighet for PST. Utvalget vil legge fram sin anbefaling i desember 2002.

Et nytt utvalg er også nedsatt for å revidere kapittel 8 og 9 i straffeloven. Dette er de lovparagrafene som omhandler forbrytelser mot rikets sikkerhet. Disse paragrafene ble vedtatt i 1920, og revidert i 1950. Det er derfor naturlig at disse vurderes på nytt mer enn femti år etter siste revisjon. Utvalget skal også vurdere etterforskningsmetoder.

Som jeg tidligere har vært inne på har Justisdepartementet fremmet et forslag til endringer i straffeloven og straffeprosessloven hva angår lovtiltak mot terrorisme. Dette er som tidligere nevnt en oppfølging av FN-konvensjonen av 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme og den tidligere omtalte sikkerhetsrådsresolusjon 1373.

Alle disse tre initiativene vil bidra til å gi PST nye og forhåpentlig bedre lovmessige rammebetingelser og bedre og mer effektive metoder for å utføre forebyggende arbeid. For fokus vil alltid være å unngå at det skjer forbrytelser som skader våre samfunnsmessige sikkerhetsinteresser. Da må vi også kunne foreta nødvendige undersøkelser når det er mistanke om at noe er i ferd med å skje.

Hvilke generelle forebyggende tiltak som bør iverksettes vil alltid være en avveining mellom det sikkerhetsnivå som man ønsker, og de ulemper dette medfører for befolkningen. Det enkelte vil oppleve som en betryggende kontroll, vil av andre kunne oppleves som en inngripen i deres personlige frihet. Dette er en balansegang som ikke alltid er enkel. Og det er særlig viktig at dette ikke fører til at enkelte grupper eller minoriteter føler seg stigmatisert, eller at de personer eller organisasjoner som driver rent politisk arbeid føler seg mistenkt. Her mener jeg at PST og alle politiske organisasjoner har felles interesse. Ytringsfriheten er selvsagt helt sentral i et demokrati, men de som tyr til trusler, vold eller sabotasje for å fremme sine standpunkter bryter selv med demokratiets spilleregler, og må ta følgene av dette.

Det er også viktig at man ikke innfører metoder eller kontrollnivå som generelt strider med hva innbyggerne oppfatter som rimelig i forhold til trusselnivået. Det vil alltid kunne skje en terrorhandling, på samme måte som vi heller ikke kan fri oss fra annen type kriminalitet. I et åpent og fritt samfunn vil det teoretisk være umulig å forhindre enhver terroraksjon, hvis terroristen selv ikke skyr noen midler eller ikke har noen moralske skrupler. Det er grenser for hvilke tiltak vi vil akseptere. Hvis vi sammenligner med annen type kriminalitet eller med trafikkuulykker, vet vi at mye mer kunne vært unngått hvis vi hadde hatt mer kontroll, mer overvåking, en strengere politistat. Mer kunne altså vært gjort, men det er også andre hensyn enn sikkerhet som kommer inn, og som begrenser kontrolltiltakene. Jeg tror vi må se på dette som noe av demokratiets pris. Samtidig vil våre nasjonale forebyggende kontrolltiltak alltid måtte sees i sammenheng med tilsvarende tiltak i andre land og med våre internasjonale forpliktelser.

Et annet forhold som også setter grenser for hvilke tiltak vi kan iverksette er faktisk økonomi. En del tiltak som vil kunne være av klart forebyggende karakter kan ikke iverksettes fordi det koster for mye, enten for staten og/eller for samfunnet. For å ta et eksempel kan jeg nevne den eksisterende kontroll av passasjerer og bagasje på våre flyplasser.

For å øke sikkerhetsnivået kunne den blitt ennå strengere, omfatte ennå flere flyplasser og dermed ennå mer tidkrevende. Tilsvarende kunne man tenke seg langt strengere personkontroll og bagasjesjekk på både båt, buss, tog, trikk og T-bane. Men det går altså en grense for hvor mye man kan kontrollere uten at det koster for mye for samfunnet.

En siste generell utfordring for PST henger sammen med metodebruk, men er samtidig av en litt annen karakter. Det gjelder konsekvensene av den teknologiske utviklingen, særlig innenfor informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT). Den raske teknologiske utviklingen skaper stadig nye muligheter, og ofte kan disse også utnyttes til kriminell virksomhet. Gjennom utviklingen av IKT har vi fått et samfunn som er blitt langt mer sårbart. Den omfattende, og stadig økende avhengigheten av IKT, har ført til at det er langt enklere enn før å sette de normale samfunnsfunksjonene ut av spill. Sårbarhetsutvalget sier i sin innstilling at "det er behov for å gjennomføre nye tiltak for å beskytte IKT-kritisk infrastruktur mot svikt i IKT-systemer eller uønskede informasjonsoperasjoner". PST har derfor sammen med andre relevante aktører igangsatt et prosjekt for å motvike denne faren. Dette prosjektet, varslingsystem for digital infrastruktur (VDI), er et system for tidlig varslings av koordinerte angrep mot den samfunnskritiske digitale infrastrukturen. I første omgang er dette et prøveprosjekt, og så langt har resultatene vært positive.

De personer eller grupper som vi ønsker å følge med har ofte det beste og mest avanserte utstyret til rådighet. De vet også hvordan de skal bruke det. Dette gjelder terrorgrupper, deres finansielle nettverk, de som driver med ulovlig etterretning, og ulike grupper av det vi kan kalle politiske ekstremister.

Vi kan derfor ikke velge om vi skal ta i bruk avansert teknologi for å kunne utføre de oppgavene vi er pålagt. Skal vi gjøre jobben vår må vi ha det samme utstyret, alle helst bedre. Vi må også besitte samme kompetanse, og aller helst bedre. Samtidig blir det enda viktigere å beskytte egen organisasjon. Med den stadige utviklingen innenfor IKT, ikke minst på avlytting, er vi selv blir mer sårbare. Det gjelder hva vi sier i samtaler inne eller ute, i telefonen, i tekstmeldinger, gjennom datanettverk, og ikke minst, det som går gjennom politiets operative samband.

Det som kan avlyttes kan også forstyrres eller manipuleres. Sambandsforstyrrelser kan være spesielt kritisk i situasjoner der kommunikasjon må kunne gå kontinuerlig og uforstyrret.

Den raske og omfattende utviklingen innenfor informasjons- og kommunikasjonsteknologien setter derfor stadig nye krav til både utstyr og kompetanse. Her har det over lengre tid blitt investert alt for lite. Økte bevilgninger i siste statsbudsjett var et nødvendig skritt i riktig retning.

Samtidig vil jeg understreke at mer avansert teknologi på ingen måte kan erstatte informasjon fra menneskelige kilder, og fra operativt arbeid. Uten slik informasjon vil vi ikke være i stand til å løse oppgavene våre. Ulike kilder til informasjon må derfor utfylle hverandre, og det ene kan ikke prioriteres foran det andre.

Avslutning

Det å være overvåkingssjef har tidligere vært en relativt utsatt jobb. Av ulike årsaker som dere alle kjenner til hadde overvåkingstjenesten på 1990-tallet en vanskelig periode, der man av og til hadde følelsen av at tjenesten selv måtte rettferdiggjøre sin egen eksistens. Jeg er glad for at dette nå er historie. At Norge, på linje med alle andre land må ha en sikkerhetstjeneste, synes det ikke å være noen seriøs diskusjon om i dag.

Som sjef for Politiets sikkerhetstjeneste føler jeg at PST i dag har den støtte og den legitimitet tjenesten må ha, både fra våre politiske ledere og samfunnet for øvrig.

Det er imidlertid ofte slik at forebyggende arbeid har få synlige suksesskriterier. For det er jo slik at hvis man lykkes med forebyggende arbeid så virker det preventivt. Da skjer det ingenting. Noen vil da si at det ville uansett ikke skjedd noe, ergo var alt bortkastet, PST er paranoide og har overreagert.

Et annet mulige utfall er at forebyggende arbeid kan mislykkes. Ergo var arbeidet for dårlig, myndighetene hadde ikke kontroll og PST gjorde ikke jobben sin.

Jeg er mer redd for det siste utfallet enn for det første. Men hvis målet er å unngå å gjøre feil kan man fort havne i den siste situasjonen. Derfor må det ikke bli slik at vi er så redde for å få kritikk at vi unnlater å gjøre det vi mener vi bør gjøre. Men det er klart at også PST i mange situasjoner må ta beslutninger under en betydelig grad av usikkerhet. Og denne usikkerheten vil sannsynlig ikke bli mindre i tiden framover.

Ser vi litt ut over landegrensene og forsøker vi å se litt fram i tid vil vi fort komme til at den sikkerhetspolitiske utviklingen er usikker. Derfor vil det fortsatt være slik at mange kommer til PST og spør – hva skjer? Hvilken trussel står vi overfor? Hvordan skal vi møte den?

Vi forsøker etter beste evne å svare. Og vi skal, ut fra de rammebetingelser vi blir gitt, forsøke å svare også i framtiden.

Takk for oppmerksomheten!